

Medeniyetler Diyalogu ***(Pour un dialogue des civilisations),***

Roger Garaudy, çev. Cemal Aydın, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 2012, 2. Baskı, İstanbul, 252 s.

Tamer YILDIRIM*

Roger Garaudy, Müslüman olmadan beş yıl önce (1977) yazdığı Medeniyetler Diyalogu adlı eserinde, dünyayı dolaşarak edindiği izlenimleri aktarmaktadır. Garaudy'ye göre, mutlu bir gelecek, Batılı olmayan kültürlerdeki insanın bütün açılardan geliştirilmesine bağlıdır. Çünkü gerçek anlamda hayatı anlamak, öncelikle onu bütünlüğü içerisinde kavramayı gerektirir. Garaudy bu tezini, değerlendirdiğimiz Medeniyetler Diyalogu ve Yaşayanlara Çağrı adlı eserlerinde işlemektedir. Medeniyetler kelimesinden de anlaşılacağı üzere burada sadece İslâm medeniyeti değil, Doğu medeniyetlerinin neredeyse tamamı göz önünde bulundurulmuştur.

Garaudy, Marksist, Hristiyan veya Müslüman şeklinde değişimler yaşamış ise de bu süreçler içerisinde doğru bildiği unsurları savunmaktan vazgeçmemiştir. Bütün insanlar için evrensel adaleti istemiş, son dönemlerinde madde-mana bütünlüğünü savunmuş birisidir. Bununla ilintili olarak Filistin hakkında yazdığı ve devamında karalandığı, para cezasına çarptırıldığı göz önüne alınırsa ne demek istediği daha iyi kavranır. Burada ifade ettiği görüşler bir dönem için değil, küreselleşen dünyada uzun süreli bir beraberlik içerisinde yaşamak isteniyorsa her zaman için dikkate alınması ve uygulamaya konulması gereken görüşlerdir. Bu minvalde eserde ifade edilen hususları genel olarak değerlendirecek olursak Garaudy'ye göre "Gerçek bir tarih, yani Batı'ya odaklı olmayacak bir tarih, insanlık tarafından kaçırılmış fırsatların tarihidir. Batı odaklı tarih, Batı'nın bir kültür üstünlüğü yüzünden değil de silah tekniklerinin saldırgan amaçla kullanma becerisinden ileri gelmiştir. Bu yüzden, gerçek bir geleceğin inşası, insanın Batılı olmayan medeniyetlerce geliştirilmiş bütün boyutlarının yeniden keşfedilmesini gerektirir. Yani bütün insanların geleceğinin oluşturulması için dünya çapında yapılması düşünülen bir proje, ancak böylesi bir medeniyetler diyalogu ile gerçekleştirilebilir." (s.10) Bunun için öncelikle Batı kelimesiyle ne kastedildiğinin ifade edilmesi gerekir. Çünkü Batı kelimesine pek çok tanımlama yüklenmiş ve bu

---

* Yrd. Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, tameryildir@hotmail.com

tanımlamalar dünyanın olumsuz bir şekilde bölünmesine neden olmuştur. Batı genel olarak üç gelenekle yoğrulmuştur: Ahlak alanında: Hristiyanlık ve özellikle de Katoliklik. Hukuk, siyaset ve devlet alanında: Roma hukuku. Düşünce ve sanat alanında: Eski Yunan geleneği. Bu üç akım da kendi asıl kaynaklarından koparılarak sunulmuştur. Çünkü böylece Batı'nın mutlak bir başlangıç olduğu, köklerinin araştırılması reddedilen, yalnız ve biricik, bir çeşit tarihi mucize gibi ortaya çıktığı fikri yaratılmak istenmiştir. Maksat şu gerçeği gizlemektir: “Batı diye adlandırılan medeniyet, doğuşunu Mezopotamya ve Mısır’a, yani Asya ve Afrika’ya borçludur.” (s.19 Fakat Sokrates öncesi filozofların Asya’dan derin bir şekilde etkilendiği de doğrudur. Platon siyasi istikrara kavuşmuş bir devlet hayal ediyordu, oysa kendisi çalkantılı bir demokraside yaşıyordu. Mısır onun modeliydi. Mısır bütün Eski Yunan medeniyetini çok güçlü bir şekilde etkilemiştir. Batı'nın kendi Doğulu kaynaklarından kopuşu, insanın yoksullaşmasına yol açmıştır. Mucizevi bir şekilde doğmamış olduğuna dikkat çekmek ve onun Doğulu ve Afrikalı kökenlerini hatırlamak, hiçbir şekilde eski Yunan kültürünün önemini azaltma anlamına gelmemektedir. Tam aksine, onun şu özel nitelikleri sadece oradan hareketle ortaya konabilir: Kavramın ve soyut aklın üstünlüğü, bireylerin ve bireyciliğin artan rolü. Bireyi göklere çıkaran Sofistler, kavramın etkisini bu bireyin gücünün aleti olarak kullanırlar. Bireyin önceliği ve kavramın egemenliği, Batılı dünya anlayışının değişmezleri olarak kalır. Güçlü diktatörlükler hayal edilmeye başlanır. Platon ütopyalarında, Mısır toplumunun istikrarını aramaya koyulur. Zorbalık, Platonculukun siyasi açılımının mantığında vardır. Eski Yunan şehir devletler sisteminin çöküşü sayesinde, olaylar aşağı yukarı Platon’un hayal ettiği şekilde sonuçlanır (s.21-25). İlk Çağ’da durum böyle iken Orta çağ’da da çok farklı değildir. Çünkü Garaudy’ye göre Hristiyanlığın ortaya çıkışından beri, “Latin ve Grek edebiyatlarının incelenmesi” adına, okullarda Latincenin bilinmesi Batı kültürünün mihenk taşı yapılmıştır. Hâlbuki kültür sahasında Romalılar, bize Eski Çağ’ın hiçbir şeyini getirmeyen tek millettir. Uzun zaman rahiplerin geleneksel dili olan Latince, aynı zamanda ve de bilhassa kurulu düzenin kullarının da dilidir. Romalıların sadece iki meziyeti vardı: Dünyayı yağmalamalarına imkân veren askeri güçleri ve bürokratik organizasyonları (s.32-33). Bir sonraki dönem olan Rönesans’tan itibaren insanın tabiatla özel ilişkisi, galibin mağlupla ilişkisi hâline gelmiştir. Rönesans aynı zamanda insanın hemcinsiyle belli bir münasebetine de dayanır. Rönesans Tanrı’yla da başka bir ilişki kurar. O, bu konuda ortaya kocaman bir soru işareti koyar. Büyük ihtimalle de bu o dönemin en olumlu yönüdür çünkü

Rönesans eski dogmatik inançlara karşı, insan problemini ortaya koymak ister. Dünya ilk defa bir cevaplar dizisi şeklinde değil, aksine bir sorular zinciri şeklinde karşımıza çıkar. Böylece de ilk büyük dönemece gelinir. Nihayet, taşıdığı bütün olumlu ve aynı zamanda da olumsuz yönleriyle, teknik bakımından tabiata egemen olunmaya başlanır. Aslında bu egemenlik onun kavramsal yönü konusunda bilginin sınırlı oluşuyla kendisini gösterir. Bundan böyle tevekkülle boyun eğmeyi vaaz eden bir dinin yerini arzuyu sürekli kamçulamaya dayalı üstü örtülü bir din alır. Yani XVI. yüzyıldan XX. yüzyılın sonuna kadar, Batı medeniyetinin gelişmesine üç postulat hükmetmiştir: Temel değer, eylem ve işin önceliği postulatıdır ki Marksizm bu Batı zemininde doğmuştur. İkinci postulat aklın önceliği postulatıdır; akıl bütün problemleri çözebilir ve gerçek problemler de bilimin çözebildiği problemlerdir. Üçüncü postulat, “kötü sonsuzluğun” önceliği olan postulatıdır (s. 37-41).

Yazara göre günümüzde “gelişmiş” denilen ülkeler ile “az gelişmiş” ülkeler birbirleriyle karşı karşıyalar. Sonuncuları bir de iki yüzlülükle “gelişme yolundaki” tabiriyle adlandırıyorlar. Oysa herkes biliyor ki tam aksine bu iki kategori arasındaki mesafe durmadan açılıyor. O yüzden, kültürlerin karşılıklı beslenmesine izin veren gerçek bir medeniyetler arası diyalogu başlatmak, bu hâliyle mümkün değildir. Batı'nın gelişmesinin olmazsa olmaz şartı, üç kıtanın soyulup zenginliklerini Avrupa ve Kuzey Amerika'ya aktarılmasıydı. Dolayısıyla da bugün Üçüncü Dünya adı verilen ülkeleri az gelişmiş durumuna sokan Batı'dır. Yani az gelişmişlik. Bir ülkenin bir diğer ülke tarafından sömürülmesi ilişkisinin ifadesidir (s.43-44).

Bu noktada çözüm ne olacaktır? Bir “medeniyetler diyalogu” arayışının konusu “yeni bir dünya düzeninin kurulması”na kültür planında bir katkıdan başka bir şey değildir. Bugün kültürün temel problemi, Batı kültürünün hegemonik anlayışına son vermek ve onun yerine, Batı'nın değil de dünyanın bilgeliklerini araştırıp bularak senfonik bir anlayışı koymaktır. Bu problemlerle artık bütün dünya çapında karşılaşılıyor. O yüzden de problemler ancak küresel çapta ele alınarak halledilebilir. Bu ise Batılı olmayan kültürlerle gerçek bir medeniyetler diyalogu başlatılarak gerçekleştirilebilir (s.79-81). Garaudy'ye göre Batı'nın monoloğu yeteri kadar sürdü. Batı bütün küllerini kendi bakış açısına göre yönlendirmeye kalkıştı. Kendisine inanacak olursak ondan önce sadece ilkelerin emekleri vardı, o ortaya çıktıktan sonra da sadece çökmekte olanların sapmaları görüldü, sanki tek geçerli yörünge, Batı'nın yörüngesiymiş gibi. Bir diğer kültürün anlaşılması, Batılı zihniyetin gerçek bir değişimini, büyük bir entelektüel tevazuu

ve kucak açmayı gerektirir. Karşılıklı sakatlamayı, tavizleri reddedelim; bir diyalog, bu tarzda kurulmaz. Her birinden ne ise o olmasını isteyelim. Batılı olmayanlar, Batılıların dünya görüşünün sınırlarını öğrenmesine yardım edebilir. Şayet sadece Batı hakikati elinde bulunduruyor diye düşünülürse bu durumda şu olur: Batı'ya katılıp bağlanmayan başkaları ilkel insanlardır, art niyetli ya da hastadırlar; Batının görevi de onları şifaya kavuşturmak veya baskı altında tutmaktır (s.110-111). Afganistan, Irak örneklerinde olduğu gibi.

Garaudy'ye göre bu anlayıştan vazgeçilmeli çünkü tarih boyunca medeniyetlerin farklı karşılaşmaları olmuştur. Bu karşılaşmalar üzerinde kafa yormak, yeni bir karşılaşma imkânının şartlarını, onu elverişi kılmanın çarelerini ve ondan beklenilebilecek insani zenginleşmeyi daha iyi belirlememize izin verecektir. Şu temel gerçeği aklımızda tutalım: Başka medeniyetlerden tamamen kopuk bir medeniyet olmaz. Medeniyet, daha ilk adımlarından itibaren, evrensel bir yayılma ağı oluşturur. Batı, ancak bu şekilde insanla tabiat arasında teknik veya fethedici münasebetlerden tamamen farklı, yeni ve daha zengin ilişkiler tasavvur etmeye ve yaşamaya muvaffak olabilir (s.161-163). Eğer bu yapılmazsa çatışma kültürü devam eder. Çünkü bugün itibarıyla Batılı anlayışa karşı başlıca beş tip tepki görülür: Birinci tepki: Teknik bilgilerin kültürel değerlerden mümkün olduğunca tamamen ayrılması ve yeterli değerleri güçlendirmek için Avrupa tekniklerinin aktarılmasının temel alınması. İkinci bir tavır: Bütün bir XIX. yüzyıl boyunca mahalli burjuvazilerin, girişi bilhassa yabancı sermaye yatırımları yoluyla gerçekleşen modern üretim teknikleriyle hiç ilgilenmemesi. Böylelikle üretmekten daha çok tüketmeyi öğrenmeleri. Üçüncü tavır: Bazılarının çözümü geleneksel değerlerin olabildiğince yüceltilmesinde araması. Dördüncü tavır: Malcom X'te görüldüğü gibi sadece siyahi halkların geçmişinin göklere çıkarılmasıyla yetinilmemesi, bir de Avrupa medeniyetinin kesinlikle reddedilmesi. Son olarak en zor olanı, beşinci yol: Aynı zamanda hem reddin hem de özümsemenin diyalektik bir çabası, yani kendi tarihi referansını aşarak, Avrupa mirasına sert bir şekilde sırt çevirmek yerine daha ılımlı bir pozisyon alınması. (s.169-171).

Garaudy'ye göre "Medeniyetler Diyalogu", insanların kişisel gelişimlerine de katkıda bulunabilir. Çünkü "Medeniyetler Diyalogu", "küçük ben/nefs"in kibirli ve iddialı bir şekilde köşesine çekilmesine karşı çıkar ve her şeyden önce başkasıyla ve bütün varlıkla ilişki kurmak demek olan "ben" in gerçek niteliğine ağırlık verir. Şu hâlde, bu "Medeniyetler Diyalogu", kültür planında, Batı kültürünün her alandaki en çağdaş yenilenmelerinin akla getirebileceği perspektif

içinde, insanlığın önüne sonsuz ufuklar açılmasına katkıda bulunur. Garaudy'nin de bu kitabıyla ve projesiyle çabuklaştırmaya çalıştığı gerçek “Medeniyetler Diyalogu”nun ruhu da budur. Bu her bir insan için derin bir insani zenginlik olacaktır çünkü bu diyalog, her bir kimsenin kendi öz kültürünün içine dönüşünü zorunlu kılacaktır (s.228-237). Bunun için mümkün olduğunca geniş çaplı bir “Medeniyetler Diyalogu” gerçekleştirilmelidir; böyle bir diyalog içerisinde her kimse, kendi kimliğini kaybetmeden, başkasının hakikatine ve bu arada Batı'nın kiler kadar Asya'nın, İslâm'ın, Afrika'nın ve Latin Amerika'nın bilgilerine ve de isyanlarına açılabilmesi ve medeniyetler karşılıklı olarak birbirini beslemelidir (s.240).

Bu noktada Garaudy kitabının istikametini şöyle belirler: “Batılı olmayan büyük medeniyetleri ve ruhi zenginlikleri hatırlatmak ve bunu yaparken, ne geçmişin külleri arasından bir şeyler çıkararak bir tarih veya arkeoloji eseri ortaya koymak, ne de yabancı âlemleri tanıyıp tanıtmaya amatörliğüne soyunmak. Burada her şey geleceğe yöneliktir. İstikbalin oluşturulmasına dönüktür. Beni asıl ilgilendiren, o öğretilerin hâlâ güncel olmalarıdır. İnsanlığın manevi projesi, sanki gaye makinanın işleyişiymiş gibi, bilim için bilim, teknik için teknik anlayışındaki Batılı projeye indirgenemez. Doğu düşüncesinin karakteristiği olan negatif pedagojinin, Batılı manipülasyon tekniklerimizin gezegenimizin bütününe hedeflemeleri ve ona göre düzenlenmeleri için mutlaka müdahale etmesi gerekiyor. Doğu bilgeliğinden öğreneceğimiz çok şey var. Buna mukabil, Afrika'nın Asya'nın ve Latin Amerika'nın halklarının da bizim ve tekniğimizin bazı olumlu yönlerini özümseyip benimsemeleri mümkündür. Gerçek bir Medeniyetler Diyalogu'na imkân veren bir alışveriş hiç de imkânsız değildir. Ancak bir diyalogun olması için, her birinin diğerinden öğreneceği bir şey olduğuna inanması şarttır.” (s.109)

Sonuç olarak Garaudy bu eserinde akademik bir bilgi sunmaktan ziyade, medeniyetlerin diyalogu için bir plan ve proje sunmaktadır. Francis Fukuyama veya Samuel P. Huntington'un medeniyetlerle ilgili görüşleri yaygın bir şekilde irdelenmesine rağmen, Garaudy'nin onları önceleyen ve kuşatıcı bir niteliğe sahip bu görüşlerinin yeterince değerlendirilmemesi ve dikkat çekmemesi üzücüdür. Eser Batı medeniyetinin kökleri ve Doğu medeniyetinin temelleri hakkında sadece entelektüel bilgi edinmek isteyenler için bile önemli olacak unsurları kendisinde bulundurmaktadır.